

L'artista valencià Josep Renau (1907 -1982) desenvolupà gran part de la seua trajectòria artística i vital a Berlín Oriental. Identificat amb el socialisme real, la caiguda del Mur i la desaparició de l'antiga RDA condemnaren la seua figura a l'oblit. Una exposició a la capital alemanya recupera l'artista i la seua potent relació amb la ciutat i els joves artistes alemanys dels 70.

Fotografia d'una de les sessions que tenien lloc al taller de Renau amb joves artistes, als quals

Berlín recupera Josep Renau

Josep Renau, nascut a València el 1907, és un dels personatges més rellevants del segle passat en els camps del cartellisme, el fotomuntatge i la pintura mural. D'ideologia esquerrana —era militant del Partit Comunista des de l'any 1931— fou director general de Belles Arts de la República a l'inici de la Guerra Civil, càrrec des del qual impulsà la confecció del *Guernica*, l'emblemàtica obra de Pablo Picasso. Més tard, seria nomenat cap de propaganda de l'exèrcit republicà. La victòria franquista l'empenyà a un llarg exili amb Mèxic com a primera estació. En aquell país Renau consolidà el seu prestigi com a muralista i cartellista, sobretot de cinema.

El seu llarg períple germànic començà l'any 1958. Renau es trasllada a la República Democràtica d'Alemanya (RDA).

Allí treballa de gràfic a la televisió i continua la seua tasca en el camp del fotomuntatge i el muralisme, amb diversos encàrrecs com els de Halle i Erfurt. El 1976, després de 37 anys d'exili, pot retornar a Espanya gràcies a l'amnistia general d'aquell any. Amb tot, i malgrat obtenir al seu país el reconeixement que la dictadura li havia negat, manté l'RDA com a base. La mort, de fet, el sorprèn a Berlín, l'11 d'octubre del 1982.

Tenia 75 anys. I havia deixat una empremta considerable. No sols a través de l'obra, sinó també per l'enorme influència que va exercir sobre tota una generació d'artistes de Berlín Oriental, a qui acollia els caps de setmana en la seua residència del districte de Mahlsdorf per orientar-los artísticament. Noms com ara els de Marta Hofmann, Petra Flierl, Re-

inhard Stangl, Clemens Gröszer, Anna Zunterstein, Martin Colden, Florian Flierl, Michael Kutzner, Antje Müller-Reimkasten, Ulrich Reimkasten, Anette Becker, Heidi Vogel, Gudrun Kühne i Inge Denev. A tots els recomanava "mesurar amb els ulls" la persona que feia de model per a les seues classes magistrals, en ocasions les mateixes deixebles. Fins aquell punt arribava la relació de complicitat, l'enlluernament que l'artista valencià exercia sobre aquell talentós grup d'estudiants de belles arts i aficionats a l'art. Encontres que es perllongaren entre els anys 1970 i 1978.

El mural desmuntat de Renau. Amb la caiguda del Mur de Berlín i la desaparició de l'RDA, el comptador es posa a zero, en molts aspectes. El lle-

demanava que mesuraren “amb els ulls”.

gat de l'Alemanya socialista és rebutjat socialment, no sols en allò que tenia relació amb el rerefons més obscur del règim comunista. Molts altres símbols foren bandejats. I Renau i la seua obra eren, d'alguna manera, una incòmoda petja estètica del passat. Potser per aquella raó les autoritats de la ciutat d'Erfurt decidiren, l'any 2009, desmuntar el mural de Renau, un mosaic anomenat *La relació de l'ésser humà amb la natura i la tècnica*. La resposta fou la creació

d'un grup format amb amics, deixebles i institucions de suport a la reconstrucció del mural. Una reivindicació que, finalment, sembla que serà atesa.

Aquella restitució és acompanyada d'altres iniciatives per recuperar la figura de Renau i la seua poderosa connexió berlinesa. La més important, sens dubte, una exposició que s'inaugura a Berlín el 26 de setembre, amb el suport de la Fundació Renau i el Centre Octubre de Cultura Contemporània, que recorda precisament aquella estreta relació amb els joves artistes orientals. La mostra, batejada com “Mesurar amb els ulls” –amb el subtítol “Dissabtes a ca Renau 1970-1978, un capítol quasi desconegut de l'art a Berlín Oriental”–, inclou dibuixos i fotografies inèdits, que serveixen per copsar l'atmosfera del moment. Hi ha obra del valencià i, també, dels seus deixebles. I un complit catàleg que recull aquest material, impressions personals de membres d'aquell grup o d'amics com el també artista valencià Doro Balaguer, Fernando Bellón, autor de la biografia de Renau *La abrumadora responsabilidad del arte*, o l'historiador i crític d'art Manuel Garcia. Un altre contingut inèdit és la publicació per primera vegada d'una conferència de Renau, “Posibilidades y límites de la pintura mural mejicana”, impartida el 1968.

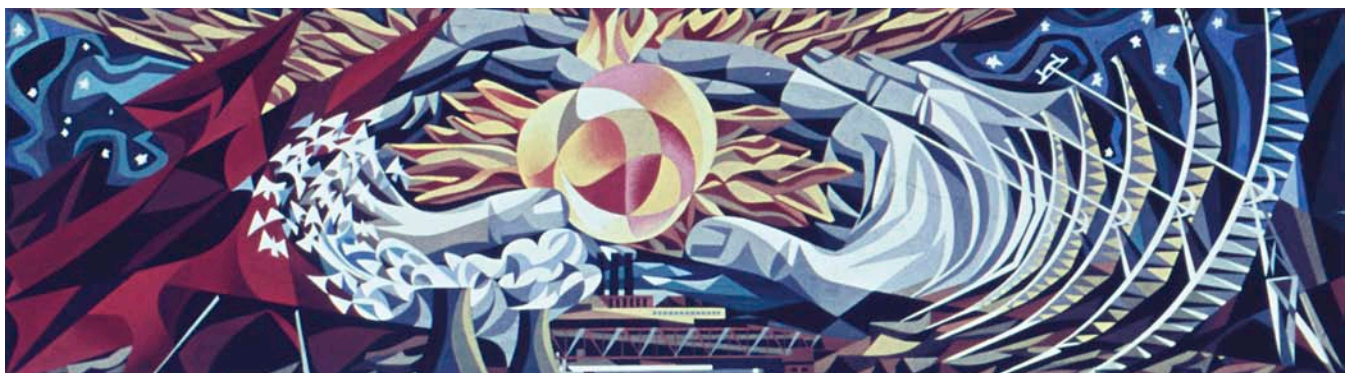
L'exposició, visitable fins el 31 d'octubre, serà presentada per una de les components d'aquell grup que va tenir una relació més estreta amb Renau, l'artista argentino-alemanya Marta Hofmann, i per l'historiador de l'art Oliver Sukrow. Està previst que la mostra pugui veure's a València al llarg del proper 2015.

Per al 16 d'octubre, d'altra banda, l'Institut Cervantes ha organitzat una

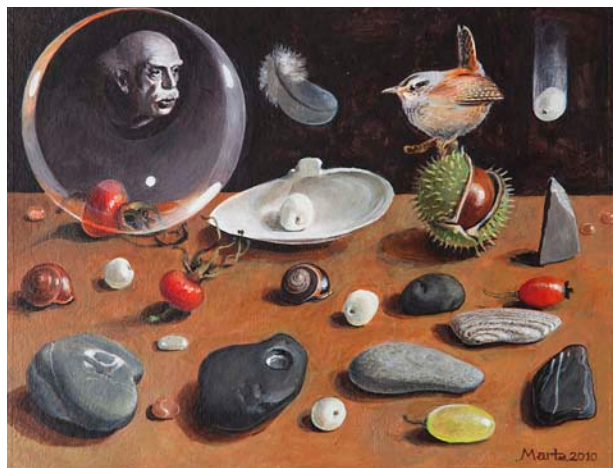
taula rodona sobre la presència de Renau a Berlín moderada per l'historiador de l'art Michael Nungesser.

El procés de realització de l'exposició no ha estat senzill. Com explica la mateixa Hofmann des de Berlín, en una conversa telefònica ampliada més tard via correu electrònic, “amb la idea de l'exposició començarem fa uns anys, però per diverses raons no poguérem començar fins fa mig any, aproximadament, quan Berlín Pankow [un districte de la capital alemanya] ens va donar diners per al catàleg”. “A banda d'això”, afegix, “teníem una sèrie de diferències que avui ja no veig tan importants. Finalment hem après a tirar tots la mateixa corda. Als pintors ens costa treballar en grup, ja que cadascú té les seues idees, però al capdavant hem aconseguit el que Renau va voler tota la vida, un col·lectiu, un equip”.

Sobre aquelles sessions a l'estudi de l'artista valencià que rememora l'exposició, Hofmann recorda que “per poder treballar, havíem de llevar tots els treballs de Renau”. Unes cinc persones entraven en l'estudi per dibuixar. La resta havien d'esperar torn. Hi havia electricitat en l'ambient. “El primer dia em vaig entusiasmar tant que vaig començar a anar tots els dissabtes”, relata. Fins al punt que acabà acceptant una invitació per viure amb ell. “Treballava com una bèstia en el seu arxiu, era una mena d'aprenent. Renau deia que els artistes havien d'aprendre juntament amb el mestre, viure amb ell. I tenia raó: no hauria après tot el que vaig aprendre sense ser a sa casa. Era com un món en imatges, una mena de paradís”, rememora. “Ell s'ocupava moltíssim de tots nosaltres. Fins i tot venia gent que no dibuixava, que volia respirar l'atmosfera. Fou un temps

Un dels dissenys realitzats per Renau per al Mural de Halle, del 1970.

A l'esquerra, Josep Renau i Marta Hofmann, intercanviant opinions sobre un esbós. A la dreta, una obra al·legòrica de Hofmann sobre el seu mestre. Baix, el fotomuntatge de Heartfield que canvià la perspectiva de Renau sobre l'art i un detall del mosaic d'Erfurt.

agradable per a Renau, se sentia molt bé. Reia molt, feia acudits. Però també era una persona a qui agradava sempre tenir raó; si algú li discutia, se n'armava una bona. Amb el temps ho acceptava, però ja no deia que la idea era de l'altre", diu entre rialles.

Sobre l'encaix de l'artista valencià en la societat de l'RDA, Hofmann aventura que Renau "era una mica prussià, per la disciplina que tenia treballant. El treball era la seua vida. A més, mai no se m'oblidarà un detall: Renau em va contar que va ser un fotomuntatge de l'alemany John Heartfield [pseudònim de Helmut Herzfeld] el que li va mostrar que l'art podia servir per comunicar-se i lluitar per un món millor, ja que ell estava molt desencantat del món de les galeries i el mercat de l'art. En aquella obra veies Hitler fent el salut nazi a la seua manera i, darrere, un individu gros que li posa diners a la mà alçada. El text era: 'Tinc milions al darrere'".

Amb tot, com revela Hofmann, "el socialisme real "també li provocava incomoditat a Renau ja que passaven moltes coses que s'allunyaven d'una situació ideal, com ara el dogmatisme i una manca radical d'autocrítica i sentit de l'humor". Dit això, l'artista, nascuda a Argentina de pare alemany, aventura que els canvis posteriors a la caiguda del Mur tampoc haurien plagut a Renau. "Per sort per a ell, va morir abans que es destruïra completament el sistema socialista. Era una persona que tenia ideals, tot i que l'RDA ja no corresponia aquells ideals, li semblava un règim dogmàtic, quadrat, amb quatre pensaments al cap, que deia ell. Però era una situació que es podia canviar més fàcilment que ara, que tot està sotmès als interessos de les grans corporacions, dels bancs. Ara manen sempre els diners".

Amb la seua mort, Renau també es va estalviar el disgust del desmuntatge del mural d'Erfurt. "Pobre Renau! Em va alertar d'això la persona que li encarre-

gà el mural. Recorde que vaig contactar amb Fernando Bellón, la Fundació Renau i l'Institut Cervantes. Es va organitzar un embolic considerable, però, per sort, guardaren el mural. Està confirmat que el reconstruiran, el que no saben és quan. Ha estat una decisió idiota: ara costa 500.000 euros reconstruir el mural, perquè alguns elements del mosaic es trencaren, retornar les tesselles al color original...".

Comptat i debatut, a Alemanya hi ha un incipient interès per la figura de Renau. "Però la cosa està encara a les beceroles. Tot el que té a veure amb el passat socialista provoca encara una mica de tírria. Encara s'haurà de lluitar molt, però s'està recuperant a Renau, la cosa s'està movent bastant, i així ho demostra l'interès d'estudiosos com Oliver Sukrow, de l'Institut Central d'Història de l'Art de Munic. Nosaltres fem el que podem", conclou entre rialles.

Xavier Aliaga